

Густера Н.О.

Студентка 3-го курсу юридичного факультету

ДонНУ, м. Вінниця

Науковий керівник:

Калаченкова К.О., к.ю.н, доцент, юридичний факультет

ДонНУ, м. Вінниця

Щодо відшкодування збитків у господарських правовідносинах

Забезпечуючи захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання, держава визначає шляхи, якими досягається стабільність господарського обігу. Досліджуючи норми законодавства можна виявити наявність норм, котрі суперечать одна одній і не дають можливості правильно тлумачити, а тому і однозначно застосовувати господарсько-правові санкції. Така проблема також стосується відшкодування збитків у сфері господарювання, внаслідок чого виникає необхідність всебічного дослідження даного питання та приведення у відповідність господарських норм.

На законодавчому рівні питання щодо відшкодування збитків регулюється Господарським та Цивільним кодексами України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Закони України «Про відповідальність за несвочасне виконання грошових зобов'язань», «Про захист прав споживачів», постановою Кабінету міністрів України «Про Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам» та іншими нормативно-правовими актами.

Юридичну відповідальність у такому розрізі розглядають у своїх наукових роботах такі вчені як: О.М. Вінник, В.С. Щербина, А.Г. Бобкова, Д.А. Красніков, І.В. Подколзін, С.Ю. Гапало та інші. Однак, в основному, зазначають загальні положення такого виду відповідальності, інколи вказують на проблеми у встановленні складу та розміру збитків та пропонують запозичити зарубіжний досвід, проте дуже рідко звертають увагу на невідповідність деяких норм одна одній, а також на порушення балансу інтересів сторін господарських відносин.

Вищенаведене вказує на актуальність дослідження, метою якої є обґрунтування напряму вдосконалення господарського законодавства України.

Для досягнення зазначеної мети першочерговим завданням є аналіз поняття «збитки». Відповідно до ч.2 ст.224 Господарського кодексу України (далі – ГК) збитками є витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною [1]. Згідно з ч.2 ст.22 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) збитками є: втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [2]. І.В. Подколзін пропонує таке доктринальне визначення збитків – грошове вираження втрачених, додатково витрачених або недоотриманих майнових благ особою внаслідок порушення стороною договірною зобов'язання, які підлягають відшкодуванню [3, с.12]. Подібної думки дотримується і Д.А. Красніков [4, с.261].

З вищенаведеного можна зробити висновок, що суму завданої шкоди можна розрахувати виходячи з фактичних втрат, що зазнала потерпіла сторона внаслідок неналежного виконання обов'язків зобов'язаної сторони, або з неодержаних потерпілою стороною прибутків, на які вона розраховувала при належному виконанні обов'язків зазначених у договорі. Тобто виникнення збитків, а тим більше визначення їх розміру, є подією непередбачуваною заздалегідь для жодної зі сторін.

Таким чином, розмір збитків можливо з'ясувати лише внаслідок правопорушення, коли є необхідні докази реальних втрат та документи, що підтверджують фактичну можливість отримання доходів у майбутньому.

У ч.1 ст.225 ГК міститься вичерпний перелік елементів складу збитків, а саме: вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства; додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною; неoderжаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною; матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом [1]. При цьому закріплення матеріальної компенсації моральної шкоди як елементу складу збитків навіть із посиланням на спеціальний закон, взагалі є помилкою. Аналізуючи законодавство Д. В. Соколянський робить висновок, що моральна шкода для суб'єкта господарювання може полягати згідно з ч. 1 ст. 23 ЦК лише у пониженні ділової репутації, матеріальна компенсація таких негативних наслідків ніяк не може бути включена до складу збитків. Право на недоторканність ділової репутації згідно зі ст. 299 ЦК є особистим немайновим правом, і моральна шкода за своєю суттю завжди носить немайновий характер (ст. 23 ЦК). Як було зазначено вище, відшкодування збитків є одним з способів захисту цивільних прав і одночасно одним з способів відшкодування майнової шкоди (п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК), що ще раз доводить неможливість віднесення до збитків матеріальної компенсації моральної шкоди [5].

А також у ч.5 ст.225 закріплено норму, що суперечить раніше зробленим висновкам щодо поняття «збитки», а саме передбачено право за взаємною згодою заздалегідь визначити погоджений розмір збитків, що підлягають відшкодуванню, у твердій сумі або у вигляді відсоткових ставок залежно від обсягу невиконання зобов'язання чи строків порушення зобов'язання сторонами[1]. Дане положення суперечить попереднім нормам та висновкам, адже розрахунок суми збитків неможливо зробити до самого вчинення правопорушення, як неможливо передбачити ті обставини внаслідок котрих буде завдано збитки. Тому знову ж таке закріплення у договорі буде приблизним і необґрунтованим, а звідси не матиме жодного значення для суду при розгляді спірних питань щодо стягнення збитків.

Так, відсутність у законодавстві поняття «заздалегідь визначені збитки» та критерії визначення розміру таких збитків ще раз підтверджують недоцільність встановлення у договорі такого положення. Адже, навіть якщо сторони спробують заздалегідь визначити та встановити розмір можливих збитків, все одно неможливим буде передбачити всі обставини правопорушення, обсяг неналежного виконання зобов'язання та розмір нанесеної шкоди, внаслідок чого суд буде вимушений не брати до уваги дане положення. Отже є нелогічним закріплення права сторін заздалегідь визначати розмір збитків.

Таким чином, для подолання прогалин та суперечностей норм у господарському законодавстві пропонується виключити матеріальну компенсацію моральної шкоди (п.4 ч.1 ст.225 ГК) з переліку елементів складу збитків, адже моральна шкода має немайновий характер, а відшкодування збитків є одним з способів відшкодування саме майнової шкоди, а також виключити ч.5 ст.225 з ГК, через недоцільність та неефективність заздалегідь встановленого розміру збитків.

Список використаних джерел

1. Господарський Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436 // Відомості Верховної Ради України. – 2003 р. – № 18 – 22. – Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40 – 44. – Ст. 356.
3. Подколзін І.В. Збитки та їх відшкодування в договірному праві України: автореф. дис ... канд. юрид. наук / І. В. Подколзін . – Київ : Б. в., 2010 . – 20с.
4. Красніков Д.А. Еволюція поняття "збитки" та регулювання їх відшкодувань в Україні / Д.А. Красніков // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. - Вип. 22(2). - С.259-264.

5. Соколянський Д.В Відшкодування збитків у цивільних і господарських правовідносинах [Електронний ресурс] / Д.В. Соколянський. – Режим доступу: http://www.attorneys.od.ua/datas/users/2-sokolyanskiy%202_2008.pdf